Fåglar i Västerbotten

Årg 41 Nr 3 2016

Västerbottens Ornitologiska Förening

Innehåll FiV nummer 3, 2016

3 Gåspennan
Albin Enetjärn

4 Trender i antal ringmärkta fåglar av fyrtio arter på Stora Fjäderäggs fågelstation, nordöstra Sverige,1985-2014
Lars Edenius, Niklas Lindberg Alseryd & Sören Wulff

15 Något om boplattformar för våtmarksfåglar
Fredrik Nordwall

18 Lövölandets kustgranskog
Kalle Lundin

22 Saxat från Facebook
Isak Vahlström & Thomas Johansson

24 Dagboksbladet
Niklas Lindberg Alseryd

26 Skådarprofilen
Anna Sundelin

Omslag: Framsidan, Tajgasångare på Stora Fjäderägg . Foto: Niklas Andersson.
Baksidan, Rosenfink, sjungande hane . Foto: Niklas Andersson.

Fåglar i Västerbotten

Utgiven av Västerbottens Ornitologiska Förening (VOF).

Fåglar i Västerbotten är VOF:s medlemstidning och utkommer med 3 nummer + fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Tidningen är beroende av att medlemmarna själva är med och bidrar med artiklar, då allt arbete med tidnignen görs på ideellt basis. Tidningen har högt i tak och både artiklar med vetenskaplig liksom med populärjournalistisk prägel är välkomna. Har du en fågelrelaterad artikel på lager? Kontakta någon i redaktionen!

FiV redaktionen

Albin Enetjärn (Ansvarig utgivare, redaktör)
Rullstensgatan 178, 906 55 Umeå
albinenetjarn@gmail.com
076-1335049

Isak Vahlström (Redaktör)
isak.vahlstrom@gmail.com
073-8052848

Niklas Andersson (Redaktör)
idunarama@gmail.com
070-3886353

VOF:s styrelse 2016

Jonas Gustafsson (Ordförande)
Lundavägen 2, 903 20 Umeå, 070-2544319
vofstyrelsen@gmail.com

Jan Eriksson (Kassör)
Bertil Strömberg (Sekreterare)
Niklas Andersson (Vice ordförande)
Isak Vahlström (Ledamot)
Dag Österlund (Ledamot)
Agnes Eriksson (Ledamot)
Per-Olof Nilsson (Suppleant)
Albin Enetjärn (Suppleant)

VOF

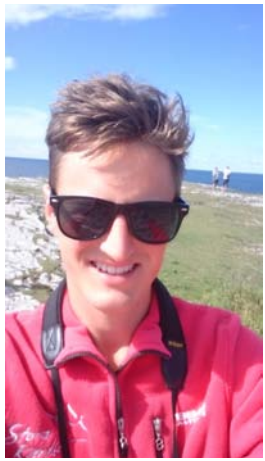
Är en fristående länsförening under Sveriges Ornitologiska Förening. Lokala fågelföreningar finns i Skellefteå och Umeå. VOF arbetar för att främja fågelskydd och fågelstudier i Västerbottens län samt att öka kontakten mellan fågelintresserade i länet. Medlemskap löses genom att sätta in medlemsavgiften på föreningens plusgiro PG 12911-4. Årsavgiften för medlemskap är 200:-. Ungdomar under 18 år betalar 100:-. Ytterligare familjemedlemmar boende på samma adress kostar 35:-/pp (ingen extra tidning). Skriv namn, adress samt syftet med din betalning i meddelandefältet vid plusgirobetalning. Som medlem erhålls tre nummer av tidskriften Fåglar i Västerbotten samt fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Gåspennan

Albin Enetjärn

Hösten är här! En årstid då hugade naturvänner slits mellan att låta blicken söka av markytan i jakt på svampar och bär samtidigt som de spanar uppåt i hopp om att artbestämma flockar av trast, fink, eller vad det nu kan vara som drar förbi strax ovanför trädtopparna med riktningen inställd på varmare breddgrader. Det är mycket fåglar som rör på sig ute i markerna och de dagar när det verkligen "går till" så känner man sig lätt otillräcklig som fågelskådare. Ska man stå och fascineras av alla tättingar som drar förbi ute på Röbäcksslätten eller kanske åka ut till Holmön och göra en riktad insats mot någon östlig raritet? Andra kanske föredrar att gå upp mitt i natten och köra ut till Tavastudden för att efter en timmes naturskön vandring kunna stå och avnjuta ett magnifikt sjöfågelsträck.

Möjligen befinner du dig just en sådan där pangdag ute på Stora Fjäderägg och får springa som besatt hela dagen för att plocka ut alla kungsfåglar som fastnar i ringmärkningsnäten. Månadsskiftet september/oktober innebär bråda tider för ringmärkarna ute på Stora Fjäderägg. En art som allt oftare kan skrivas in i märkprotokollet är tajgasångaren. Det är en art som närmast häckar strax väster om Uralbergen men årligen gästar Sverige i ganska stora antal, åtminstone hundratals individer. Det första fyndet i Sverige gjordes så sent som 1961 och i Västerbotten gjordes första fyndet 1978, då en fågel ringmärktes på Holmögadd. Därefter har det gått spikrakt upp vad gäller antalet fynd, och de två senaste åren har bland annat rekordstora antal ringmärkts på Stora Fjäderägg. Förra året kunde 21 stycken beprydas med ring och i år är antalet i skrivande stund uppe i 29. Ökningen av antalen bör rimligen innebära en expansion av häckningsområdet västerut, alternativt en ökning av antalet individer. Frågan är var det ska sluta för tajgasångaren, kan det rentav vara så att vi får höra den sjunga sin stakande sång i svenska skogar i framtiden? Den som lever får se! Tills vidare får vi fortsätta ge oss ut i skogarna och tråla igenom kungsfågelflockarna höstetid på jakt efter de gröna juvelerna från öst…

Trender i antal ringmärkta fåglar av fyrtio arter på Stora Fjäderäggs fågelstation, nordöstra Sverige, 1985–2014

Lars Edenius, Niklas Lindberg Alseryd & Sören Wulff

År 2015 skrevs en artikel som presenterade statistik från de senaste trettio årens ringmärkning på Stora Fjäderägg, en av Västerbottens två fågelstationer. Ursprungligen publicerades artikeln i den nationella vetenskapliga tidskriften Ornis Svecica men nu har även Fåglar i Västerbotten fått möjlighet att publicera den, om än i en något nedkortad och förenklad version som passar tidningens format bättre.

Inledning

Långa dataserier som beskriver utvecklingen av fågelpopulationer över tiden är viktiga för att förstå den inneboende dynamiken i fågelsamhällen, identifiera ekologiska mönster, kunskapsbrister och eventuella hotbilder. Från Ammarnäsområdet, Lycksele lappmark, finns unikt långa dataserier på häckfåglar i fjällbjörkskog och fjällhed (t.ex. Enemar m.fl. 2004, Svensson & Andersson 2013). Från resten av Norrland finns mycket få långa dataserier på fåglar redovisade. Svensk Fågeltaxering (SFT) kommer med tiden att svara upp mot detta behov, men standardrutterna – den mest tillförlitliga datakällan – har inte varit i funktionell drift längre än dryga tio år i norra Sverige (Green & Lindström 2015a). Dessutom är utvecklingen hos fågelpopulationer i norr generellt mindre känd jämfört med i de västra och centrala delarna av Europa (Vickery m.fl. 2014). Analys av återfynd av fåglar ringmärkta på Stora Fjäderäggs fågelstation i nordöstra Sverige antyder att våra nordliga och sydliga fågelstationer berörs av olika flyttfågelflöden (Elmberg m.fl. 2005) och betonar behovet av regionaliserade analyser av ringmärkningsdata. Det måste dock beaktas att ringmärkningsdata inte alltid är pålitliga indikatorer på förändringar i populationsstorlek (Dunn m.fl. 1997, Hochachka & Fiedler 2008). Vi redovisar här fångsttrender baserade på 30-åriga ringmärkningsdata från Stora Fjäderäggs fågelstation, nordöstra Sverige. Fyrtio mer frekvent förekommande arter ingår i analyserna, däribland arter som nästan inte alls fångas på fågelstationerna i södra Sverige som tallbit och videsparv. Trenderna för aktuella arter 1985–2014 jämförs med populationstrender i hela Sverige (SFT perioden 1976–2007; Ottvall m.fl. 2009). Vi kompletterar uppgifterna i SFT 1976–2007 med trender beräknade för Sverige 1998–2014 (SFT 1998–2014, Green & Lindström 2015a) och SFT Norrbotten 1988–2013 (Green & Lindström 2015b), vilka helt baseras på standardruttsdata, för att få bättre tidsmässig och geografisk täckning i jämförelserna. Vi har ingen entydig bild av varifrån fåglarna som fångas på Stora Fjäderägg kommer; kontroller av fåglar ringmärkta tidigare samma höst indikerar dock ett betydande inflöde från ost och sydost (t.ex. kungsfågel, talgoxe, blåmes och stjärtmes) – alltså utanför Sveriges gränser för vissa arter. Vi inkluderar därför även populationsdata från finska häckfågeltaxeringar (FHT, 1986–2012, Laaksonen & Lehikoinen 2013) i våra analyser. Utöver enskilda arter redovisar vi även analys av trender för arterna grupperade efter flyttningsstrategi eftersom denna aspekt av fåglarnas ekologi verkar ha betydelse för populationsutvecklingen (Laaksonen & Lehikoinen 2013, Vickery m.fl. 2014).

Ringmärkningen på Stora Fjäderäggs fågelstation

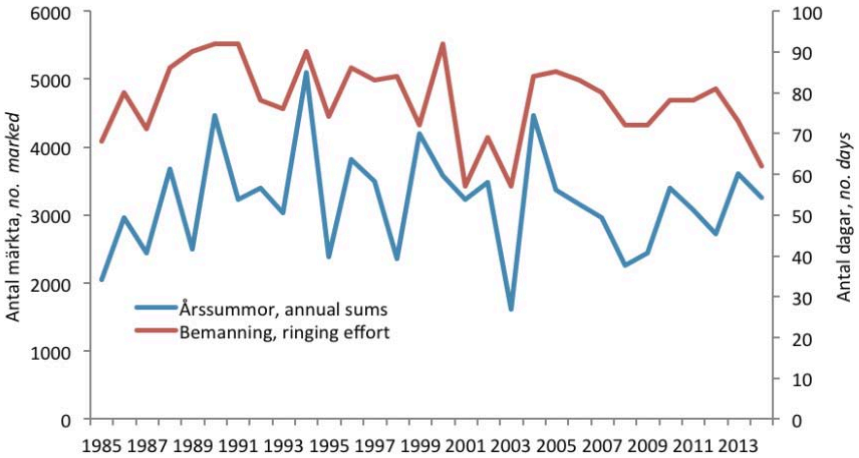
Stora Fjäderägg är en ca. 1×1 km stor vegetationsfattig ö belägen i Norra Kvarken nordost om Holmöarna, Västerbottens län (63°4 9' N, 21°00' E). Här i den Bottniska vikens smalaste del fungerar Holmöarkipelagen och Österbottens vidsträckta skärgård som en sträckledare mellan Sverige och Finland. Detta manifesteras i nationellt mycket höga summor av kungsfågelsångare, tajgasångare, sibirisk piplärka m.fl. östliga vagranter i höstfångsten på Stora Fjäderäggs fågelstation.

Stora Fjäderägg etablerades som fågelstation 1984, men den mer regelbundna ringmärkningsverksamheten kom igång först ett år senare. Aktiviteten var hög både vår och höst under de inledande åren men därefter har höstmärkningen helt dominerat. Fångst för ringmärkning sker uteslutande med slöjnät (12 meter långa). Nätplatser och antal nät har varierat över åren men har legat på runt tio respektive 25–30. Nätfångst bedrivs normalt från gryningen fram till lunchtid. Åren 2004–2008 prövades en fälla av helgolandstyp, men den var tämligen ineffektiv ur fångstsynpunkt och krävde en hel del underhåll varför den avvecklades. Under åren fällan var i drift var ett par nätplatser avvecklade och utnyttjandet av fällan gav inte några uppenbara effekter på fångsten (Figur 1).

Ringmärkningsverksamheten på fågelstationen sker helt ideellt och bemanningen har därför varierat över åren. Antalet bemanningsdagar under augusti, september och oktober 1985–2014 låg på i medeltal 78 dagar per år, utan någon långsiktig trend (p>0.05, linjär regression). Antalsmässigt dominerar kungsfågel, gråsiska och lövsångare i fångsten, men även "norrlandsspecialiteter" som videsparv och tallbit ringmärks i nationellt höga antal.

Urval av arter och trendberäkningar

Vi analyserade trender i höstmärksummorna av de 40 mest frekvent fångade arterna på Stora Fjäderäggs fågelstation höstarna 1985–2014. Här ingår dock inte de två vanligaste arterna, kungsfågel och gråsiska, eftersom ljuduppspelning använts regelmässigt när dessa fångats. Totalsummor för antal

Figur 1. Årssummor av de 40 arterna samt antal bemanningsdagar på Stora Fjäderäggs fågelstation höstarna 1985–2014.

Art *Species*	
Större hackspett *Dendrocopus major*	2310
Trädpiplärka *Anthus trivialis*	476
Ängspiplärka *Anthus pratensis*	407
Sädesärla *Motacilla alba*	335
Sidensvans *Bombycilla garrulus*	917
Järnsparv *Prunella modularis*	737
Rödhake *Erithacus rubecula*	5097
Blåhake *Luscinia svecia*	1038
Rödstjärt *Phoenicurus phoenicurus*	1372
Buskskvätta *Saxicola rubetra*	85
Stenskvätta *Oenanthe oenanthe*	406
Koltrast *Turdus merula*	204
Björktrast *Turdus pilaris*	1383
Taltrast *Turdus philomelos*	998
Rödvingetrast *Turdus iliacus*	3437
Ärtsångare *Sylvia curruca*	667
Törnsångare *Sylvia communis*	246
Trädgårdssångare *Sylvia borin*	814
Svarthätta *Sylvia atricapilla*	699
Gransångare *Phylloscopus collybita (abietinus)*	837
Lövsångare *Phylloscopus trochilus (acredula)*	32061
Grå flugsnappare *Muscicapa striata*	1547
Svartvit flugsnappare *Ficedula hypoleuca*	1033
Stjärtmes *Aegithalos caudatus*	3415
Svartmes *Periparus ater*	1317
Talltita *Poecile montanus*	417
Blåmes *Cyanistes caeruleus*	4472
Talgoxe *Parus major*	4934
Trädkrypare *Certhia familiaris*	3574
Törnskata *Lanius collurio*	182
Bofink *Fringilla coelebs*	836
Bergfink *Fringilla montifringilla*	11300
Grönfink *Chloris chloris*	298
Grönsiska *Carduelis spinus*	1061
Mindre korsnäbb *Loxia curvirostra*	282
Rosenfink *Carpodacus erythrinus*	198
Tallbit *Pinicola enucleator*	424
Domherre *Pyrrhula pyrrhula*	3306
Videsparv *Emberiza rustica*	1013
Sävsparv *Emberiza schoeniclus*	1592

Tabell 1. Märksummor av de 40 mest frekvent fångade fågelarterna på Stora Fjäderäggs fågelstation höstarna 1985–2014 (kungsfågel och gråsiska exkluderade).

märkta fåglar av respektive art ges i Tabell 1. Den samlade fångsten av de 40 arterna uppgick till i medeltal 3191 individer per år (variationsbredd 1609–5103) och ingen trend i fångstmängder kan skönjas över de 30 åren ($p>0.05$, linjär regression).

Årssummorna är signifikant korrelerade med antalet bemanningsdagar ($r=0.44$, $p<0.02$, Spearman Rank Correlation, Figur 1). Vi har därför valt att beräkna trender för enskilda arter på basis av årsfångstindex, alltså kvoten mellan märksumma och antal bemanningsdagar (fångstinsatsen) det aktuella året. Fångsttrender 1985–2014 för respektive art analyserades med regressionsanalys.

Dessutom gjordes en beräkning av trender för artgrupper genom indelning av de 40 ingående arterna efter flyttningsstrategi. Arterna delades in i grupperna långdistansflyttare, kortdistansflyttare samt invasionsarter/partiella flyttare (Tabell 2). För att minska genomslaget av vanliga arter i beräkningarna av de gruppvisa fångstindexen användes geometriska och inte aritmetiska medelvärden. Som vägledning i gruppindelningen av arterna användes Alerstam (1982), Solonen (1994), Ottvall m.fl. (2009) samt Fransson & Hall-Karlsson (2008).

Tabell 2. Gruppering av arterna efter flyttningsstrategi.

Långdistansflyttare *Long distance migrants*	Kortdistansflyttare *Short distance migrants*	Invasionsarter/partiella flyttare *Irruptive species/ partial migrants*
Trädpiplärka *Tree Pipit*	Ängspiplärka *Meadow Pipit*	Större hackspett *Great Spotted Woodpecker*
Sädesärla *White Wagtail*	Järnsparv *Dunnock*	Sidensvans *Waxwing*
Blåhake *Bluethroat*	Rödhake *Robin*	Stjärtmes *Long-tailed Tit*
Rödstjärt *Redstart*	Koltrast *Blackbird*	Svartmes *Coal Tit*
Buskskvätta *Whinchat*	Björktrast *Fieldfare*	Talltita *Willow Tit*
Stenskvätta *Wheatear*	Taltrast *Song Thrush*	Blåmes *Blue Tit*
Ärtsångare *Lesser Whitethroat*	Rödvingetrast *Redwing*	Talgoxe *Great Tit*
Törnsångare *Whitethroat*	Bofink *Chaffinch*	Trädkrypare *Treecreeper*
Trädgårdssångare *Garden Warbler*	Bergfink *Brambling*	Grönsiska *Siskin*
Svarthätta *Blackcap*	Grönfink *Greenfinch*	Mindre korsnäbb *Crossbill*
Gransångare *Chiffchaff*	Sävsparv *Reed Bunting*	Tallbit *Pine Grosbeak*
Lövsångare *Willow Warbler*		Domherre *Bullfinch*
Grå flugsnappare *Spotted Flycatcher*		
Svartvit flugsnappare *Pied Flycatcher*		
Törnskata *Red-backed Shrike*		
Rosenfink *Common Rosefinch*		
Videsparv *Rustic Bunting*		

Resultat

Vi fann tio arter med signifikant ökande och åtta arter med signifikant minskande fångsttrender på Stora Fjäderägg 1985–2014 (Tabell 3). Övriga 22 arter visade inte på några signifikanta förändringar i fångstindex.

Talgoxens fångstindex ökade allra mest bland de 40 arterna under 30-årsperioden (11%, Tabell 3, Figur 2). Finska häckfågeldata (FHT) visar en tydlig ökning under motsvarande tidsperiod i likhet med SFT 1988–2014 och SFT Norrbotten 1998–2014, men inte SFT 1976–2007. Stjärtmesens fångstindex ökade tydligt 1985–2014 i likhet med SFT 1998–2014. Likaså överensstämmer bofinkens ökning i fångstindex med SFT 1998–2014 och SFT Norrbotten 1998–2014, men inte med SFT 1976–2007. För blåmes, koltrast och svarthätta är de positiva trenderna i Fjäderäggsdata, SFT 1976–2007, SFT 1998–2014 och FHT samstämmiga. Ökningen i fångstindex av ärtsångare och sävsparv står inte i samklang med SFT eller FHT, tvärtom visar SFT 1998–2014 på en minskad populationstrend hos sävsparven. Rödhakens ökning i fångstindex matchas av samma trend i SFT 1998–2014 och FHT.

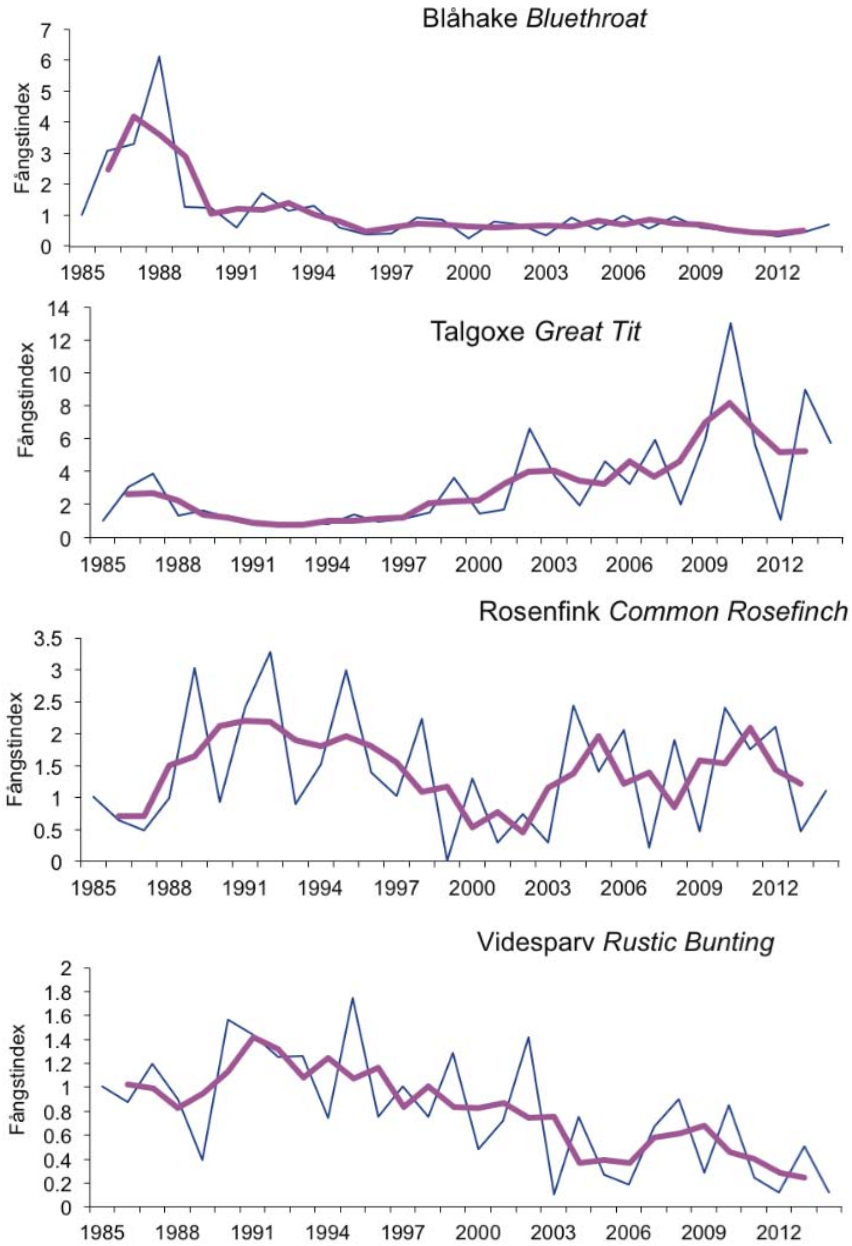
Bland arterna utan signifikanta trender i fångstindex 1985–2014 uppvisar gransångaren och rosenfinken intressanta mönster inom perioden. Fångstindex för gransångaren minskade tydligt fram till mitten av 1990-talet och ökade därefter. Gransångaren ökar kraftigt enligt SFT 1998–2014 och SFT Norrbotten 1998–2014. Fångstindex för rosenfink visar på en uppgång fram till 1990, följt av en minskning till början av 2000-talet och därefter åter en ökning (Figur 2). Rosenfinken minskar kraftigt på nationell nivå enligt SFT 1998–2014 och FHT. Större hackspetten är en art som fångas i stora antal på Stora Fjäderägg (Tabell 1) med stor mellanårsvariation.

För lövsångare, buskskvätta, videsparv och blåhake är fångsttrenderna negativa i likhet med trenderna i SFT och FHT. Fångstindex för videsparven minskade med 4,5% över hela perioden (Figur 2, Tabell 3). Blåhaken uppvisade den allra största minskningen i fångstindex 1985–2014 (14%, Tabell 3). Fångstindex för blåhake minskande kraftigt till mitten av 1990-talet för att därefter mer eller mindre plana ut (Figur 2). I likhet med Stora Fjäderägg visar SFT Norrbotten 1998–2014 på minskande trender hos grå flugsnappare och svartvit flugsnappare.

Tabell 3. Trender (årlig förändring i procent) i fångstindex hos 40 fågelarter på Stora Fjäderäggs fågelstation höstarna 1985–2014; nationella semi kvantitativa trender från punktrutter, standardrutter och andra datakällor 1976–2007 (Ottvall m.fl. 2009), standardrutter i Sverige 1998–2014 (Green & Lindström 2015a), Norrbotten 1998–2013 (Green & Lindström 2015b) samt linjeinventeringar i Finland 1986–2012 (Laaksonen & Lehikoinen 2013). Fetstilade värden är signifikanta på nivån p<0.05, kursiverade värden är inte signifikanta. Artlista i fal lande ordning efter trenderna på Stora Fjäderägg. N.d. anger att data saknas.

Art *Species*	Stora Fjäderägg 1985–2014	Sverige *Sweden* 1976–2007	Sverige *Sweden* 1998–2014	Norr-botten 1998–2013	Finland 1986–2012
Talgoxe *Great Tit*	**11**	-	**3.8**	**5.1**	2.3
Stjärtmes *Long-tailed Tit*	**8.6**	0	**4.1**	N.d.	N.d.
Bofink *Chaffinch*	**7.7**	0	**1**	**5.2**	0
Blåmes *Blue Tit*	**7**	+	**3.9**	N.d.	5.7
Grönsiska *Siskin*	**4.9**	0	**0.9**	**2.2**	0.1
Koltrast *Blackbird*	**4.8**	+	**1**	N.d.	4.7
Ärtsångare *Lesser Whitethroat*	**4.5**	0	*0*	N.d.	0
Sävsparv *Reed Bunting*	**3.9**	-	**-1.5**	*-2.1*	-2
Grönfink *Greenfinch*	*3.2*	++	**-1.4**	*-3*	5.1
Svarthätta *Blackcap*	**2.8**	++	**6.4**	N.d.	2.3
Trädkrypare *Treecreeper*	*2.0*	-	**1.2**	N.d.	0
Sidensvans *Waxwing*	*1.8*	0	**6.1**	*1.7*	N.d.
Järnsparv *Dunnock*	*1.7*	--	**2.1**	N.d.	0
Rödhake *Robin*	**1.5**	-	**0.7**	N.d.	1.7
Trädpiplärka *Tree Pipit*	*1.5*	-	**1.7**	N.d.	-1.7
Gransångare *Chiffchaff*	*1,4*	--	**5.3**	**8.9**	0
Rödstjärt *Redstart*	*1,1*	--	**2.3**	N.d.	1.9
Bergfink *Brambling*	*0.8*	0	**-1.8**	**-2.2**	-0.2
Trädgårdssångare *Garden Warbler*	*0.8*	0	**1.6**	N.d.	0.3
Taltrast *Song Thrush*	*0.7*	0	**2.5**	**2.9**	0.1
Domherre *Bullfinch*	*0.3*	-	**1.2**	**-4.2**	-0.8
Törnsångare *Whitethroat*	*0,3*	0	**1.2**	N.d.	0
Större hackspett *Gr. Sp. Woodpecker*	*-0.3*	-	**3.5**	**6.9**	2.1
Mindre korsnäbb *Crossbill*	*-0.4*	0	**6.6**	**15**	-0.2
Rosenfink *Common Rosefinch*	*-0.4*	++	**-4.8**	N.d.	-2.9
Sädesärla *White Wagtail*	*-1.1*	-	*0.1*	N.d.	N.d.
Björktrast *Fieldfare*	*-1.7*	+	**-2.5**	**-2.4**	1.4
Lövsångare *Willow Warbler*	**-1.7**	0	**-1.5**	**-4.8**	-1.6
Tallbit *Pine Grosbeak*	*-1.7*		*-5.7*	N.d.	N.d.
Ängspiplärka *Meadow Pipit*	*-1.8*	0	**-1.3**	**-4.1**	-1.3
Svartmes *Coal Tit*	*-2.3*	-	*0.2*	N.d.	-1.2
Rödvingetrast *Redwing*	*-3.0*	0	**-0.6**	**-1.6**	0
Grå flugsnappare *Spotted Flycatcher*	**-3.4**	0	**2.5**	**-3.8**	0.7
Törnskata *Red-backed Shrike*	*-3.4*	-	*-0.3*	N.d.	0.4
Videsparv *Rustic Bunting*	**-4.5**	-	**-4.8**	-3.1	-6.2
Svartvit flugsnappare *Pied Flycatcher*	**-4.9**	-	**1**	**-2.7**	0.8
Buskskvätta *Whinchat*	**-5.9**	--	**-1.2**	N.d.	-2
Stenskvätta *Wheatear*	**-12**	-	*-0.6*	N.d.	N.d.
Talltita *Willow Tit*	**-13**	--	*0.7*	**4**	-1.5
Blåhake *Bluethroat*	**-14**	-	**-1.1**	N.d.	-3.1

SFT 1998–2014 och FHT visar dock på motsatta trender. Stenskvättans minskande fångsttrend på Stora Fjäderägg matchas inte av trenderna i SFT eller FHT. Talltitan minskar också enligt FHT och SFT 1976–2007, men uppvisar en starkt ökande trend i SFT Norrbotten 1998–2014.

Figur 2. Årsfångstindex (blå linje) och glidande 3-årsmedelvärden (lila linje) i fångstindex för ett urval av arter på Stora Fjäderäggs fågelstation höstarna 1985–2014. År 1985 har satts som basår (index=1).

Tabell 4. Kvalitativ jämförelse av fångsttrender hos signifikant ökande (+) respektive minskande (-) arter på Stora Fjäderägg 1985–2014 och SFT 1976–2007 (Ottvall m.fl. 2009), SFT 1998–2014 (Green & Lindström 2015a), Norrbotten 1998–2014 (Green & Lindström 2015b) samt FHT 1986–2012 (Laaksonen & Lehikoinen 2013). N.d. betyder inga data.

	Stora Fjäderägg 1985–2014	SFT 1976–2007	SFT 1998–2014	Norrbotten 1998–2014	FHT
Talgoxe *Great Tit*	+	-	+	+	+
Stjärtmes *Long-tailed Tit*	+	0	+	N.d.	N.d.
Bofink *Chaffinch*	+	0	+	+	0
Blåmes *Blue Tit*	+	+	+	N.d.	+
Grönsiska *Siskin*	+	0	+	+	0
Koltrast *Blackbird*	+	+	+	N.d.	+
Ärtsångare *Lesser Whitethroat*	+	0	0	0	-
Sävsparv *Reed Bunting*	+	-	-	-	-
Svarthätta *Blackcap*	+	+	+	N.d.	+
Rödhake *Robin*	+	-	+	N.d.	+
Lövsångare *Willow Warbler*	-	0	-	-	-
Grå flugsnappare *Spotted Flycatcher*	-	0	+	-	0
Videsparv *Rustic Bunting*	-	-	-	-	-
Svartvit flugsnappare *Pied Flycatcher*	-	-	+	-	0
Buskskvätta *Whinchat*	-	-	-	N.d.	-
Stenskvätta *Wheatear*	-	-	0	N.d.	N.d.
Talltita *Willow Tit*	-	-	0	+	-
Blåhake *Bluethroat*	-	-	-	N.d.	-
Kvot ökande *Proportion increasing*	10/10	3/10	8/10	3/5	5/9
Kvot minskande *Proportion decreasing*	8/8	6/8	4/8	4/5	5/7

Andelen arter för vilka fångsttrenderna på Stora Fjäderägg är samstämmiga med trenderna i SFT är högre för dem med ökande fångstindex i SFT 1998–2014 än SFT 1976–2007 (Tabell 4). För arterna med minskande fångsttrender är förhållandet det omvända. För SFT Norrbotten 1998–2014 och FHT är samstämmigheten med Fjäderäggstrenderna bättre för arterna med minskande än ökande index (Tabell 4). Bland förstnämnda är samstämmigheten sämst med SFT 1998–2014. Överlag är samstämmigheten bättre för arter med minskande (69%) än med ökande (54%) fångsttrender.

Fångstindex 1985–2014 för kortdistansflyttare minskade med 1,1% per år medan index för invasionsarter/partiella flyttare ökade med 2,8% per år. Fångstindex för invasionsarter/partiella flyttare uppvisar ett tydligt oscillerande mönster med ökande amplitud över tiden. För långdistansflyttarna kunde ingen signifikant trend konstateras.

Diskussion

Vi fann varierande samstämmighet mellan fångsttrenderna på Stora Fjäderägg och svenska och finska häckfågeltaxeringar, med generellt sätt bättre samstämmighet för arter med minskande fångstindex jämfört med sådana med ökande fångstsindex. Diskrepansen mellan SFT 1976–2007 och SFT 1998–2014 kan ha flera orsaker, bl.a. kan de jämförelsevis få rutterna i norra Sverige under den första delen av 30-årsperioden inte ha fått något starkt genomslag i de nationella trendberäkningarna. Det skulle kunna förklara den dåliga överensstämmelsen mellan fångsttrenderna för ökande arter på Stora Fjäderägg och SFT 1976–2007. Å andra sidan är överensstämmelsen mellan fångsttrenderna för minskande arter och SFT bättre för perioden 1976–2007 än 1998–2014. SFT 1998–2014 avviker i detta avseende även från SFT

Norrbotten 1998–2014 och FHT. SFT Norrbotten 1998–2014 visar i likhet med Stora Fjäderäggsdata, men till skillnad från SFT 1998–2014, negativa trender för grå flugsnappare och svartvit flugsnappare. Även tidigare studier har visat på motstridiga trender mellan ringmärkningsdata och häckfågeldata i fråga om svartvit flugsnappare (Karlsson m.fl. 2002b). Möjligen indikerar det att ringmärkningsdata är dåliga indikatorer för populationsförändringar hos flugsnapparna. Det kan även indikera att det finns inomartsskillnader i trender mellan norra och södra Sverige som inte syns i de nationella redovisningarna. Den generellt goda samstämmigheten med trenderna i FHT kan hänga samman med att Stora Fjäderägg i väsentlig grad berörs av flyttfågelströmmar med ett östligt ursprung under hösten.

Rosenfinken uppvisar en stabil trendlinje på Stora Fjäderägg, till skillnad från resultaten i bland annat Svensk häckfågeltaxering, där den minskar. *Foto: Niklas Andersson*

Den exceptionella ökningen i fångstindex av talgoxe på Stora Fjäderägg 1985–2014 matchas bättre av trenden i SFT Norrbotten 1998–2014 än i SFT 1998–2014. Det kan hänga samman med skillnader i trender mellan norra och södra Sverige. Till exempel har varmare (mer sydliga) arter spridit sig norrut och ökat i norr (Green & Lindström 2015b). Talgoxe kan vara en sådan art där en ökning i norr kanske ännu inte slagit igenom ordentligt i rikstrenden. Stjärtmesen ökar även på standardrutterna i SFT 1998–2014. Av just stjärtmes har vi flera intressanta kontroller på Stora Fjäderägg av fåglar märkta tidigare samma höst längre söderut längs Finlands kust, i Estland och i ryska Karelen. Det kan skilja dagar och i extremfall endast timmar mellan märkning och kontroll vilket ger en bild av en koncentrerad snabb nordlig-nordvästlig flyttrörelse med ursprung utanför Sveriges gränser. Samma mönster går för övrigt igen hos blåmesen och talgoxen. Svarthättan har en mycket positiv utveckling i Sverige, inte minst i norra Sverige (Green & Lindström 2015a). Rosenfinken uppvisar ingen trend i Stora Fjäderäggsdata 1985–2014 vilket står i kontrast med den stadiga minskningen av rosenfink i SFT 1998–2014 och FHT. I Stora Fjäderäggs fall tycks det vara så att perioderna med ökning och minskning tagit ut varandra. Analysperiodens startpunkt och längd har stor betydelse för skattningen av trender, och kan i gransångarens fall förklara varför den tydliga ökningen i index i SFT 1998–2004 inte syns i Fjäderäggsdata som startade tidigare och som sträcker sig över en mycket längre tidsperiod. Den negativa fångsttrenden för videsparven överensstämmer väl med den negativa populationsutvecklingen generellt i Fennoskandien (Dale & Hansen 2013). En snabb initial minskning i fångstindex var tillräckligt kraftig för att generera en stark negativ trend för hela 30-årsperioden hos blåhaken. Det finns inga storskaliga häckfågeltaxeringar från 1980-talet att jämföra med, men häckfågeldata från Ammarnäsområdet 1963–1999 visar inte på någon långsiktig trend i populationstäthet hos blåhake i detta område (Enemar m.fl. 2004). Inte heller standardiserade fångstdata från Ottenby fågelstation visar på någon långsiktig trend perioden

1979–2008 (Svanberg & Waldenström 2011). Fjällbjörkmätaren, en viktig födokälla för insektsätande fåglar i fjällnära miljö, hade en markerad topp i mitten av 1980-talet i Ammarnäsområdet, vilken tidsmässigt sammanföll med toppen för fångstindex hos blåhake på Stora Fjäderägg 1985–2014 (Figur 2). Man kan därför spekulera i om en hög ungfågelproduktion bidrog till de höga märksummorna i mitten av 1980-talet. Senare utbrott av fjällbjörkmätare på 1990-talet har varit mycket mindre omfattande (Enemar m.fl. 2004).

Den signifikanta minskningen i fångstindex hos gruppen kortdistansflyttare 1985–2014 förtjänar att nämnas. De tre arterna i gruppen med signifikanta trender var alla ökande (rödhake, koltrast och sävsparv), men sammantaget och med hänsyn taget till skillnader i märksummor var trenden alltså negativ för gruppen som helhet. Det bör dock påpekas att trenden är svag, 1,1% per år. Jämförelser med SFT går inte att göra rakt av eftersom gruppindelningarna ser olika ut, men i SFT 1998–2014 ökar fem av arterna medan sex minskar, och i SFT Norrbotten 1998–2014 är motsvarande siffror en respektive tre (av sju arter för vilka data redovisas). Här tycks alltså trenderna mer eller mindre ta ut varandra. Till skillnad från andra studier fann vi ingen minskning i fångsttrend hos långdistansflyttarna som grupp betraktat. Bland arter med signifikanta trender fann vi två med ökande och sju med minskande trender. Resterande åtta arter uppvisade ingen signifikant trend. Bland arterna som övervintar söder om Sahara, så kallade Afro-Palearktiska arter, uppvisade dock fem av åtta av arter i gruppen signifikant negativa trender, alltså vad som kunde förväntas för denna delgrupp baserat på andra studier (Vickery m.fl. 2014). Fångsttrenderna för arter som flyttar mot sydost och ost, i Stora Fjäderäggs fall blåhake, rosenfink och videsparv, var negativa i två fall av tre vilket förtjänar att nämnas. Fångsttrenden för invasionsarter/partiella flyttare ökade under 30-årsperioden. Denna grupp utgjorde 28% av den totala fångstsumman av de 40 arterna 1985–2014, en ansenlig andel med andra ord. Fångstindex i gruppen uppvisade en påtaglig dynamik med över tiden allt mer markerade toppar. Mesarnas andel av gruppen var 36% och här ingår stjärtmesen, blåmesen och talgoxen där återfynd antyder att en stor del rekryteras utanför landet. I denna grupp är det därför tänkbart att fångstindex speglar mellanårsvariationen i reproduktion hos ökande populationer på en större geografisk skala eller ett förändrat flyttningsbeteende. Vädret kan också spela in då ett större inflöde av mesar noteras under höstar med ihållande sydliga vindar. Talltitan avviker från mönstret för gruppen som helhet genom ett minskande fångstindex och en över tiden alltmer avtagande mellanårsvariation. Minskningen är dock helt i linje med den minskande långsiktiga trend som uppvisas av talltitan i såväl SFT 1976–2007 som FHT men inte SFT Norrbotten 1998–2014.

Taigasångaren är en art som uppvisar nationellt mycket höga summor på Stora Fjäderägg. *Foto: Niklas Andersson*

Felkällor

Tolkning av populationstrender på basis av ringmärkningsdata måste göras med försiktighet. Nedan diskuterar vi ett antal

potentiella felkällor och hur de kan ha påverkat resultaten och vår tolkning av dessa. I strikt mening var höstfångsten på Stora Fjäderägg 1985–2014 inte standardiserad. Variation i fångstinsats kan få stort genomslag i korta dataserier, men med långa tidsserier jämnas detta ut och blir mindre betydelsefullt. Eftersom det inte skett någon systematisk förändring i fångstrutinerna eller bemanning över tiden betraktar vi variation av detta slag som ett slumpmässigt fel som i likhet med väder skapar brus och minskar precisionen i data. Vi har dessutom korrigerat för antalet bemanningsdagar genom att ta med det i fångstindex. Förändringar i miljön kan också ha påverkat fångstsiffrorna. Igenväxningen av öns tidigare till största delen öppna hedmarker har varit påtaglig under 30-årsperioden (även om senare års röjningsinsatser har sökt motverka detta). En minskad fångstbarhet kopplat till igenväxning kan ha bidragit till den kraftiga minskningen i fångstindex för stenskvätta, en art bunden till öppen mark. En annan påtaglig förändring i miljön är den accelererande igenväxningen av öns stränder med gråal Alnus incana och viden Salix spp. som ett resultat av upphörd beteshävd och vedfångst samt den pågående eutrofieringen av Bottniska viken. Detta tror vi är en sannolik förklaring till ökningen i fångstindex för sävsparv som står i kontrast till trenderna i SFT och FHT. Intressant att notera i sammanhanget är att inte blåhaken och videsparven, som föredrar att rasta i samma miljö under hösten, verkar ha påverkats i samma riktning. Ökad förbuskning och beskogning bedöms i övrigt inte ha inverkat på de trender som är tydliga. Ett antal i huvudsak skogslevande tättingar finns häckande i Stora Fjäderäggs barrskogsdungar men öns populationer är små och de utgör sannolikt bara en marginell andel av antalet fångade individer.

Ringmärkningsdata i form av långa tidsserier kan ge värdefulla bidrag till populationsstudier genom att fylla ut dataluckor och som komplement till häckfågelstudier. Ringmärkningsdata kan också signalera vad som sker med fågelpopulationerna på större geografisk skala, i synnerhet om återfynd och kontroller samtidigt möjliggör en geografisk koppling till de ringmärkta fåglarna. Även om ringmärkningsdata inte okritiskt bör användas för att tolka populationsförändringar så är det påfallande hur överensstämmande många av trenderna i fångstindex på Stora Fjäderägg och trenderna i häckfågeltaxeringarna i Sverige och Finland är, särskilt bland arterna med minskande trender. Det finns därför goda skäl att tro att fångsttrenderna på Stora Fjäderägg speglar verkliga förändringar i populationsstorlek. Även utan strikt standardiserad fångst har fågelstationer med långsiktig verksamhet goda möjligheter att bidra med värdefulla data till miljöövervakningen. Detta är inte minst viktigt i mer ornitologglesa regioner där antalet fågelstationer och märkplatser är få och utspridda.

Tack

Vårt tack går till alla som frivilligt ställt upp med tid och kunskap i ringmärkningen på Stora Fjäderäggs fågelstation. Ingen nämnd och ingen glömd, men vi vill rikta ett särskilt tack till Björn Olsen för insatserna i samband med fågelstationens tillkomst. Vi är tacksamma för kommentarer på manus från Richard Ottvall.

Referenser

Alerstam, T. 1982. Fågelflyttning. Signum. Lund.

Dale, S. & Hansen, K. 2013. Population decline in the Rustic Bunting Emberiza rustica in Norway. Ornis Fennica 90: 193–202.

Dunn, E. H., Hussel, D. J. T. & Adams, R. J. 1997. Monitoring songbird population change with autumn mist netting. Journal of Wildlife Management 61: 389–396.

Elmberg, J., Lindberg, N. & Edenius, L. 2005. Vart tog de vägen? En översikt av återfynd av fåglar ringmärkta på Stora Fjäderägg. Fåglar i Västerbotten 30(4): 4–9.

Enemar, A., Sjöstrand, B., Andersson, G. & von Proschwitz, T. 2004. The 37-year dynamics of a subalpine passerine bird community, with special emphasis on the influence of environmental temperature and Epirrita autumnata cycles. Ornis Svecica 14: 63–106.

Fransson, T. & Hall-Karlsson, S. 2008. Svensk ringmärkningsatlas. Vol. 3. Stockholm.

Green, M. & Lindström, Å. 2015a. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2014. Rapport, Biologiska institutionen, Lunds universitet. 86 s.

Green, M. & Lindström, Å. 2015b. Häckande fåglar i Norrbottens län – Trender för arter och miljöindikatorer baserade på standardrutter 1998–2013 och punktrutter i odlingslandskapet 2007–2013. Länsstyrelsens rapportserie no. 2, 2015. Rapport, Länsstyrelsen i Norrbottens län. 23 s. (exkl. bilagor).

Hochachka, W. M. & Fielder, W. 2008. Trends in trappability and stopover duration can confound interpretations of population trajectories from long term migration ringing sites. Journal of Ornithology 149: 375–391.

Jonzén, N., Lindén, A., Ergon, T., Knudsen, E., Vik, J. O., Rubolini, D., Piacentini, D., Brinch, C., Spina, F., Karlsson, L., Stervander, M., Andersson, A., Waldenström, J., Lehikoinen, A., Edvardsen E., Solvang, R. & Stenseth, N. C. 2006. Rapid advance of spring arrival dates in longdistance migratory birds. Science 312: 1959–1961.

Karlsson, L., Ehnbom, S., Persson, K. & Wallinder, G. 2002a. Changes in numbers of migrating birds at Falsterbo, during 1980–1999, as reflected by ringing totals. Ornis Svecica 12: 113–137.

Karlsson, L., Ehnbom, S. & Wallinder, G. 2002b. A comparison between ringing totals at Falsterbo, SW Sweden, ringing totals at Ottenby, SE Sweden, and point counts from the Swedish Breeding Bird Census during 20 years (1980–1999). Ornis Svecica 15: 183–205.

Laaksonen, T. & Lehikoinen, A. 2013. Population trends in boreal birds: continuing declines in agricultural, northern, and long-distance migrant species. Biological Conserva- tion 168: 99–107.

Ottvall, R., Edenius, L., Elmberg, J., Engström, H., Green, M., Holmqvist, N., Lindström, Å., Pärt, T. & Tjernberg, M. 2009. Population trends of the birds. Ornis Svecica 19: 117–192.

Solonen, T. 1994. Structure and dynamics of the Finnish avifauna. Memoranda Soc. Fauna Flora Fennici 24: 281–294.

Stervander, M., Lindström, Å., Jonzén, N. & Andersson, A. 2005. Timing of spring migration in birds: long-term trends, North Atlantic Oscillation and the significance of different migration routes. Journal of Avian Biology 36: 210–221.

Svanberg, S. & Waldenström, J. 2011. Population fluctuations and timing of spring migration of the Scandinavian Bluethroat Luscinia svecica svecica at Ottenby Bird Observatory, Sweden, 1955–2008. Ornis Svecica 21: 92–100.

Svensson, S. & Andersson, T. 2013. Population trends of birds in alpine habitats at Ammarnäs in southern Swedish Lapland 1972–2011. Ornis Svecica 23: 81–107.

Vickery m fl. 2014. The decline of Afro-Palearctic migrants and an assessment of potential causes. Ibis 156: 1–22.

Något om boplattformar för våtmarksfåglar

Fredrik Nordwall

Det har skrivits mycket litteratur om hur man bygger fågelholkar och boplattformar för rovfåglar. Något som förefaller ha blivit vanligare vid restaurering eller biologisk återställning av våtmarker är anläggning av flytande boplattformar eller konstgjorda öar för våtmarksfåglar. Det finns dock mig veterligen inte många studier om effekterna av sådana konstruktioner.

En enkel sökning på internet med sökorden "boplattformar" och våtmarksfåglar ger i början av 2016 36 träffar medan "rovfåglar" och "boplattformar" ger vid handen 276. Jag känner inte heller till om det anlagts några sådana i Västerbottens län på senare tid.

Anläggandet av fågelplattformar kan fungera som en kompensationsåtgärd för mänskligt påverkade akvatiska ekosystem. *Foto: Fredrik Nordwall*

Konstruktion av så kallade andkorgar och plattformar för sjöfåglar var dock vanliga vid anläggande av det som kalldes viltvatten på 1970 talet inom jaktvården. I länet har man dock främst arbetat med att hävda strandmader och strandängar genom bete eller röjning för att hålla landskapet öppet för att främja våtmarkshäckande fåglar. I Västerbotten saknas också i stort de vasshav som präglar jordbrukslandskapets näringsrika fågelsjöar i södra Sverige. Ett generellt problem för hela landet är dock att nivåregleringar och utjämnad vattenföring till följd av olika former av vattenanvändning, som är mycket vanligt, har lett till minskad variation i vattenregimen och därmed både färre översvämningar och isskav i många vattenområden vilket i sin tur medfört förbuskning av strandängar och att sjöar och fjärdar har vuxit igen med till exempel säv, starr och vass.

I praktverket Skydda fåglarna (1987) nämns dock inte mycket om restauerering och biologisk återställning av människan påverkade våtmarker. Framförallt betonas vikten av ökat skydd av dessa. Att skydda våtmarker och då kanske främst fågelsjöar genom formellt skydd enligt miljöbalken eller äldre naturvårdslagstiftning har varit prioriterat inom naturvården sedan lång tid tillbaka. Inom länet var redan många av de mest värdefulla våtmarkerna ur fågelsynpunkt, kanske tack vare framsynta VOF:are och enskilda statstjänstemän,

formellt skyddade redan i mitten av 1980 talet. Brånsjön, Gärdefjärden och Vajsjön är några tidiga exempel på tidiga naturresevat för att skydda fågellivet.

Under 2000 talet har dock arbetet med att restaurera våtmarker tagit rejäl fart men främst då som åtgärd mot närsaltsbelastning. Staten har årligen inom EU:s landsbygdsprogram satsat på att anlägga nya våtmarker och på att sköta och utveckla befintliga. Dessa våtmarker har dock förmodligen också bidragit till att utveckla såväl fågel som andra naturvärden liksom åtgärderna ska ha bidragit till att minska övergödningen. Minst lika viktigt och betydelsefullt i sammanhanget är tillkomsten av det sk LONA bidraget, som sedan början av mitten av 2000 talet riktas till kommuner för genomförande av naturvårdsprojekt bl.a. för restaurering och anläggande av våtmarker och fågelsjöar ,vilket har resulterat i ett stort antal lokal fågelskyddsprojekt. Vi får hoppas att dessa satsningar fortsätter framgent.

I samband med de viktiga satsningarna på naturvård och biologisk mångfald i vattenmiljöer finns det dock anledning att fundera lite över vilka mål en restaurering eller återställning av en sjö, våtmark eller grund vik ska ha i det enskilda fallet och vilka naturvärden som bör få utvecklas på längre sikt. Det måste nog övervägas från fall till fall. I takt med klimatförändringarna och upphörandet av bete och slåtter runt fågelrika sjöar finns det dock anledning att tänka efter och resonera särskilt om användandet av boplattformar och anläggande av konstgjora fågelöar i fågelskyddsarbetet samt när sådana ska anläggas och användas. Ett övergripande mål för all våtmarksrestaurering bör vara att öka arealen strandäng mot bakgrund av att denna naturtyp minskat till följd av en rad faktorer, främst kanske ändrad markanvändning, och att tillgång på ängar och öppna marker är en begränsande faktor för många fågelarter i dagsläget. Även om restaurering och skötsel av strandängar därför fortsatt kommer vara den dominerande naturvårdsåtgärden kompletteras den ibland med anläggande av artificiella boplattformar.

Utsättning av boplattformar för tärnor och då särskilt svarttärna är en möjlighet att förhindra att deras bon raseras och häckningarna spolieras av översvämningar under vår och försommar. Åtgärden har använts med framgång, bland annat i Skåne och på Öland för svarttärna. Svarttärnan lägger dock sällan äggen på plattformarna utan dessa måste tillsammans med redet och med mänsklig hjälp flyttas för hand till plattformen. Denna metod kan förbättra häck-ningsresultatet genom predatorskydd och minimerad risk för översvämning men metoden är kanske inte riktigt långsiktigt hållbar. Svarttärnorna för också en oppurtunistisk tillvaro och kan slå sig ned ett år på en lokal för att häcka för att nästa år vara försvunna. Detta kan dock bero på att sjöns klarvatten- ytor och strandzoner förändras och försvinner eller att det blir vattenhöjningar under häckningstid eller svåra predatoreffekter till exempel av räv. Svarttärna känns dock inte alls aktuell som målart i Västerbotten och några andra exempel på framgångsrika häckningar eller ökad häckningsfrekvens av andra våtmarksfåglar på flytande konstgjorda boplattformar är för mig inte kända. Kanske någon vet mer.

Det går inte heller att bortse från att de konstgjorda plattformarna kan skugga botten och hindra utbredning av exempelvis skyddsvärda kransalger och nateväxter. Plattformarna kan även bilda hårda substrat i mjukbottenmiljöer för påväxt och bidra till ökad tillförsel av organiskt material på botten. Förankring med exempelvis kättingar och pumpeffekter vid sjögång kan också bidra till

Svarttärna. Snart på en boplatfform nära dig? Anläggande av boplattformar har visat sig kunna gynna svarttärnorna. *Foto: Andrej Chudy*

grumling av vattnet och frigörande av bottensediment. I mitt tycke är även plattformarna negativt för bilden av vattenlandskapet med t.ex. en flytande brygga mitt i den enda klarvattensytan som finns i vasshavet. Det är ingen större skillnad mellan dessa och jägarnas gömslen bredvid sävruggen. Även landskapsperspektivet manar således till försiktighet.

Normalt så kompenserar man för någon form av skada eller habitatförlust för fågellivet. I en större skala har dock stora arealer våtmarker försvunnit historiskt genom dikningsföretag vars främsta syfte har varit att vinna ny odlingsmark. Fågelöar med naturligt material har anlagts som kompensation såväl i Tåkern som vid Getterön med goda resultat. I Hornborgasjön försvann mycket av möjliga häckplatser för sjöfåglar som simänder, doppingar och gäss efter restaureringen på 1990 talet. Detta eftersom bomaterial i form av bladvass, säv och annan hög vegetation och skydd i princip försvann. Även i Hornborgasjön har fågelöar anlagts med naturligt material som packad rotfilt och annat organiskt material och skrattmåsarna har kommit dit såklart.

Typexempel på viktig kompensation är ju uppsättande av fågelholkar för att kompensera för skogsbrukets miljöpåverkan och bortfall av naturliga hålträd. Processer som är en del av en naturlig succession ska dock i vanliga fall inte förebyggas eller motarbetas. Dessa ska normalt heller inte överkompenseras utifrån ett mänskligt perspektiv t.ex. att avlägnsa ett naturligt vandringshinder för att laxen ska kunna vandra upp i nya fiskbara områden eller att ankra boplattformar för att häckande svarttärnor är trevliga att titta på. Ett naturligt tillstånd bör alltid eftersträvas.

Litteratur

Anon. 2009. Den lokala naturvårdssatsningens bidrag till uppfyllelse av miljökvalitetsmålen. Naturvårdsverket.

Rhenberg. M. 2008. Bladvassen (Phragmites australis) i Asköviken – Detaljplan för restaurering och löpande skötsel. Länsstyrelsen i Västmanlands län. Manuskript.

Schreiber, Rlmfl. 1987. Skydda fåglarna. Streiffert förlag.

Fredrik Nordwall
Odonvägen 22
437 31 Lindome

Lövölandets kustgranskog

Kalle Lundin

Vid Lövölandet utanför Holmsund finns ett märkvärdigt stort gammelskogsområde kvar, alldeles vid havet. Skogen är hem åt många skyddsvärda arter, bland annat fyra rödlistade fåglar. Nu är skogen och dess invånare hotade, då markägaren Umeå kommun planerar att avverka den gamla kustgranskogen och ersätta den med en tallplantage. Kalle Lundin, engagerad i Naturskyddsföreningens Umeåkrets ger sin syn på saken.

Jag går längs stigen ned mot myren en sen försommarkväll. Kvällens sista solstrålar lyser upp trädtopparna på andra sidan myren och skogen ser ut att stå i brand. Jag har gått ett par timmar, sicksackat mig fram genom den resliga kustgranskogen. Vridit och vänt på många grova granlågor i hopp om att hitta

Spillkråkan, med sitt mäktiga trummande. Ny på rödlistan 2015.. *Foto: Niklas Andersson*

Tranan tar några kraftfulla vingtag i uppvindarna och glider majestätiskt in över skogen.
Foto: Kalle Lundin

ovanliga arter. Spillkråkan har hållit mig sällskap med sitt mäktiga trummande. Den är ovanlig nu, tänker jag. Ny på rödlistan i år. Många av mina säkra platser för observation har inte gett utdelning i år, många av skogarna är dessutom borta. Men här finns den ännu, det värmer i hjärtat.

Jag går vidare ut mot havet över hällmarkerna med de vindpinade gammeltallarna. Vinden slår emot mig, det blåser rejält, nästan så att det är svårt att hålla balansen. En trana lyfter från strandkanten när jag kommer ut genom albården. Den tar några kraftfulla vingtag i uppvindarna och glider majestätiskt in över skogen. Kanske landar den på någon av tjärnarna eller myrarna inne i storskogen. Jag hinner precis dra upp kameran och fånga silhuetten på en bild. Tranor i skogslandet, med deras karakteristiska skriande, har alltid gett mig en känsla av genuin vildmark. Jag blickar ut över det öppna, stormiga havet i skymningen och tänker att ännu finns det vackra platser kvar på jorden. Platser värda att kämpa för.

Sakta vandrar jag sedan tillbaka mot bilen, det är inte meningsfullt att fortsätta inventera i mörkret. Nu blåser det rejält även inne i skogen. Ett svagt knirrande bakom mig tilltar oroväckande mycket i styrka och innan jag hinner reagera kommer en stor gran farande. Jag är inte mer än femton meter från den när den slår i marken. Hjärtat tar några extra slag, en mäktig upplevelse och samtidigt en påminnelse om att ha respekt för skogen när det stormar.

Jag summerar mina fynd, det har varit

Riktigt gamla granar är personligheter. *Foto: Kalle Lundin*

en givande kväll. Många rödlistade arter, ett rikt djur- och växtliv med flera fina fågelobservationer. En levande skog. Jag kan för mitt liv inte förstå att Umeå kommun vill hugga ned den. Jag slår på bilradion och kör hem.

Under sommaren återkommer jag ett par gånger, en gång är vi ett helt gäng som inventerar skogen tillsammans. Vi noterar kungsfågel, också den ny på rödlistan med en nästan halverad population på ett decennium. Man vet inte riktigt varför, men förlusten av skiktade granskogar tros vara en bidragande orsak. Här har den än så länge en fristad.

Vi har fått veta att Butberget i områdets centrala delar är ett av Umeås bästa huggormsrevir och vi vandrar runt uppe på hällmarkerna i hopp om att få se dem ligga och värma sig på klipporna. Just idag finns de dock inte här, kanske är de ute på jakt i skogen, kanske märkte de att vi kom.

Dagens höjdpunkt blir ändå lundsångaren som sitter på en gren och sjunger i myrkanten. För många av oss, däribland mig, är det första gången - en fin upplevelse, om än vemodig då framtiden för skogen är osäker. Vid myrkanten växer också orkidéer, fridlysta små underbara växter. Ser du en får du inte plocka den. Men skogsmaskinerna får rulla in. Pågående markanvändning kallas det. Att spillkråkan, lundsångaren och orkidéerna också använder marken, vem tar hänsyn till det? Vi funderar tillsammans och är överens om att pågående markanvändning för våra sista, ytterst få, stora landhöjningsskogar borde vara naturreservat.

Bakgrund

Lövölandets kustgranskog ligger strax NO om Holmsund. Gammelskogen är ca 50 hektar, vilket är ovanligt stort i kustlandet idag. Fågellivet i skogen är rikt med bl.a. fyra rödlistade fåglar noterade - spillkråka, tretåig hackspett, lundsångare och kungsfågel. På myrarna och vid tjärnarna håller tranor till. Duvhök har observerats, liksom flera slakt-

Där skogslandet möter havet. *Foto: Kalle Lundin*

platser. I granskogen finns också järpe, trädkrypare, tofsmes, svartmes, korsnäbbar samt de mer allmänna småfåglarna som bofink, talgoxe, talltita m.fl. Vid havet syntes gråtrut, storskrake och drillsnäppa. Många fler står säkert att finna. En fågelrikedom som uppstår där skogen fått bli gammal och sköta sig själv. En rikedom av liv som uppstår där skogslandet möter havet.

Tyvärr vill markägaren Umeå kommun avverka ett 13 hektar stort område, mitt i storskogen, lämnandes två mindre fragment skog på var sin sida. Kalhygge följt av tallplantering runt myrarna och den ena tjärnen där kustgranskogen en gång stod stolt. Pågående markanvändning kallas det. Vilken mark kan spillkråkan, den tretåiga hackspetten, lundsångaren, kungsfågeln och alla andra gammelskogsberoende arter använda sedan? I skrivande stund är skogens framtid högst osäker. Naturskyddsföreningen i Umeå kämpar för att skogen ska bevaras. Var gärna med och påverka Umeå kommun, skogens fåglar behöver hjälp.

Kalle Lundin, områdesansvarig Skog & biologisk mångfald, Naturskyddsföreningen Umeå.

Saxat från Facebook

Isak Vahlström & Thomas Johansson

Den virtuella tidsåldern är här för att stanna och mycket av diskussionen och opinionen som förr ägde rum i tidningar och tidskrifter har ersatts av olika mediekanaler på internet, inte minst Facebook. Detta har den stora fördelen att alla har möjlighet att delta i diskussionen och att bilder, filmklipp mm. numera kan spridas med bara en knapptryckning. På detta uppslag kommer intressanta fågelrelaterade inlägg att återges i tryckt form. Inläggen är främst hämtade från facebookgruppen "Fåglar i Västerbotten".

Skitnödig storlom

Thomas Johansson

Var till Bäcksjön utanför Umeå en dag i början på augusti, en trevlig dag med bad och sol. Ett litet glömt paradis där man inte behöver trängas mellan alla soldyrkande semesterfirare. Efter ett bad och sedvanlig lufttorkning i den sköna solen så fick vi se tre storlommar som simmade mot stranden. En stannade till lite längre ut medan två stycken styrde sin kos inåt land med bestämda och orädda åtag, trots att vi bara satt en bit därifrån. Närmare och närmare land kom de två. Upp på stranden klev den första några vacklande steg, som bara en storlom kan göra och sen tillbaka igen tätt följd av en årsunge som gjorde likadant. Vacklande, stapplande steg en bit upp, vände om, avlossade ett skott och sen ner i vattnet igen.

Har Storlommen toalettvanor vi inte känner till? *Foto: Thomas Johansson*

Ett beteende jag inte har hört pratas om eller har varit med om förut. Kanske är de vana vid människor där vid Bäcksjön då jag uppfattar storlommen som tämligen skygg i allmänhet.

Det torde vara både bekvämare och mindre riskfyllt att bara avlossa sin träck i vattnet utan krusiduller, eller så föredrar storlommen, likt katterna, att ha någonting mjukt under fötterna vid behov.

Storlomsträck på Bäcksjöns strand. *Foto: Thomas Johansson*

Kan tilläggas att det inte var första gången då dylika "spår" syntes utefter hela stranden. I alla fall en härlig upplevelse där vid Bäcksjön, en mycket trevlig sensommardag.

Tidig häckning av domherre

Isak Vahlström

Att fortsätta mata fåglarna hela sommaren kan ge överraskningar. Detta fick Fredrik Sjöström och Lova Torstensson utanför Skellefteå erfara då en årsunge av domherre besökte deras fågelmatning redan 19 maj i år. Ungen födosökte själv men efter några dagar sågs den även tigga och matas av en vuxen hanne. Under tiden hade i nästan aldrig några honor setts vid matningen. Detta torde vara den tidigaste dokumenterade häckningen av domherre från länet. Den 26 maj dök ytterligare två ungfåglar upp. Dessa matades av föräldrar och upplevdes tillhöra en senare kull än den första ungen. Är fågelmatningar möjligen bidragande till att domherren lägger om sin häckningsperiod eller förekommer så pass tidiga häckningar även ute i skogen?

En årsunge av domherre redan i mitten av maj torde inte höra till vanligheterna. *Foto: Fredrik Sjöström*

Dagboksbladet

Niklas Lindberg Alseryd

Ända sedan starten 1984 har ett dagboksblad skrivits varje verksamhetsdag på Stora fjäderäggs fågelstation. Det har blivit en unik samling historier om stora mängder fåglar, ovanliga arter, hård väderlek och ringmärkarnas djupa funderingar. I den här serien får vi inblick i utvalda dagar under stationens historia.

STORA FJÄDERÄGGS FÅGELSTATION

Söndagen 25 juni 2000

- en samlad dagbok för midsommarhelgen (fre-sön) följer härmed:

Väder: Svag-måttlig S vind under helgen, som mest 8-9 m/s under midsommaraftonens eftermiddag. Sedan svagare, 4-5 m/s, resten av helgen. Klart till halvklart väder större delen av tiden. Perioder av tät dimma har dock stört väderidyllen, bl.a. fram till lunchtid på midsommaraftonen, delar av eftermiddagen på midsommardagen och återigen under morgon-f.m. av söndagen.
Verksamhet: Framförallt ett minnesvärt midsommarfirande, därtill allmänt slappande och lite lagom seriösa insatser med skådning och ringmärkning.
Ringmärkning: Inägan 2 nät och Häggen 2 nät. Häggnäten uppe 18.00-23.00 på lördagen sedan alla 4 näten uppe 04.00-14.00 på söndagen. Antal nättimmar: 50
Totalt: Lövsångare 1, Ärtsångare 1, Trädgårdssångare 4, **Lundsångare 1**, Ladusvala 1 och Grönfink 1, alltså 9 fåglar av 6 arter.
Observationer: Storlom 1 spelande, Smålom hörd, Stjärtand 2 hannar i Mickelsdiket, Kricka 2 hannar i Gamla hamnen, Ejder 2 ådor vaktade 6 ungar i Nya hamnen, Havsörn 1 ad, Fiskgjuse 1 ex, Orre 1 höna stött från bo med ägg, Strandskata 2 ex i Gamla hamnen, Småspov minst 6 ex rastande på heden, Storspov varnande fåglar i minst 2 revir, Rödbena spelande fåglar både i Gamla hamnen och på Själahällan, Svartsnäppa 1 hörd, Gluttsnäppa 2 rastande, Grönbena 1 ex mot S, Roskarlar i Gamla hamnen och på Själahällan, Labb de 3 sedvanliga paren på plats, Silltrut ca 10, Tordmule 2 ex stöttes från Själahällan, Tobisgrissla ca 30 ex d:o, Tornseglare 4,

FJÄLLUGGLA 1 honfärgad sågs tillfälligt sent på midsommarafton 23.6!, Göktyta 1 ex tytade kort norr om husen, Större hackspett 1, Skärpiplärka 1 i nya hamnen, Ängspiplärka, Sädesärla, Ladusvala 6-8, Stenskvätta, **SVARTHAKAD BUSKSKVÄTTA 1** hanne maura 24.6!, Rödstjärt 1 hona, Björktrast 4, Taltrast 1 sj., **Kärrsångare 1** sj. i Gamla hamnen på morgonen 25.6, Ärtsångare, Törnsångare, Trädgårdssångare, **Lundsångare 1** sj. konstant söder om cementgången 23-25.6, Lövsångare, Törnskata minst 4 par sedda, Kråka 6-8 varav 1 par som matade ungar, Grönfink 2-4, Grönsiska 5-6, Mindre korsnäbb 1.

Övrigt: Ja, vad kan man säga. En helt legendarisk midsommarhelg är strax till ända. Ett stort tack till Anna, Sara, Jocke och alla andra som bidragit till att fixa till en sådan minnesvärd helg. Massor av god mat, dryck och trevliga aktiviteter. Tror säkert att samtliga 20 som varit med är helnöjda med arrangemanget, omdömen som ”ett midsommarfirande likt en Pripps Blå-reklam!” tyder kanske på det. Amiralerna har fladdrat över hedarna och nattviolerna blommar för fullt. Den overkliga känslan av att ha framlevt delar av helgen som i en dröm är väl kanske till stor del fjällugglans förtjänst. Talesättet att den ljusa sommarnatten är magisk och att övernaturliga ting kan ske denna natt uppfylldes. Kl. 23.20 skränar kråkorna utanför huset och en vit jättestor uggla kommer svepande och landar kort på heden nedanför huset innan den drar vidare mot Nya hamnen. En kvart senare får vi på närhåll se den passera oss och sträcka ut och försvinna mot Lilla Fjäderägg. Man fick nypa sig i armen för att inse att det inte var nån dröm. Inte ens på morgonen därpå kände man sig riktigt säker, men den fjällugglefjäder vi hittade på heden norr om husen på midsommardagen vittnar om att ugglan nog var en varelse av kött och blod iallafall. Inte nog med detta, på midsommardagen hittar sedan Christer och Jenny den svarthakade buskskvättan som håller till på heden mellan dassen och bränngropen. En skitsnygg, om än lite sliten fjolårshanne som uppvisar alla rastypiska karaktärer för maura. Tyvärr försvinner den sedan spårlöst fram på eftermiddagen innan alla hunnit se den. Lundsångare och kärrsångare ger slutligen bara ännu större tyngd åt devisen att: ”På Fjäderägg kan allting hända”. Kanske blir det en repris på midsommarfirandet härute någon gång framöver. Det här var sannerligen minnesvärt!

Personal: Niklas Lindberg, Joakim Lessman, Anna Cederlund, Christer Larsson och Jenny Lundqvist. Under midsommarfirandet förstärkta av ytterligare 15 vänner och bekanta.

Eder hängivne
Niklas

Skådarprofilen

Anna Sundelin

I den här artikelserien ska vi följa och lära känna skådare i länet, både nya ansikten liksom mer etablerade personligheter kommer presenteras. I detta nummer lär vi känna Anna Sundelin.

Namn: Anna Sundelin
Född: 1987 Jakobstad (Finland)
Bor i: Umeå

Presentation: Vi har alltid haft ett fågelintresse inom familjen. Kikaren har varit en del av den obligatoriska utflyktspackningen. När jag studerade första året på biologi- och geovetenskapsprogrammet vid Umeå universitet ingick det en fågelskådningskurs, det var då som ett mer aktivt fågelintresse väcktes. Under höstterminen på andra året drog jag lotten att få delta i ett ringmärkningsprojekt som Tomas Brodin (ringmärkningsansvarig i UDF) handledde i kursen ekologisk fältmetodik. Projektet gav mig mersmak och därmed började jag hjälpa till i UDF:s ringmärkningsverksamhet på fritiden. Jag har varit aktiv i UDF under sex år och är även med i UFF:s verksamhet sedan tre år tillbaka. Jag tycker det är givande och intressant att vara delaktig i en verksamhet som jobbar för att få mer kunskap om fåglarna och dela den kunskapen med andra.

Favoritlokal: Villanäs. Är en bra ringmärkningsbiotop med en varierad artsammansättning. Går bra att kombinera både ringmärkning och skådning. Ett extra plus med denna lokal är att en av mina favoritfåglar; stjärtmesen, ofta häckar i detta område. En annan "lokal" är skärgården, där min favorit typ av ringmärkning; kolonimärkning, äger rum. Ögonblicket när man sitter ute på en kobbe med en fågelunge i sin hand och blickar ut över ett spegel blankt hav i den ljusa junikvällen, det är ett riktigt guldkorn!

Häftigaste fågelupplevelse: I juni detta år fick jag äran att följa med på en skådarresa till Klimpfjäll och Stekenjokk. Det var en resa som gav mig många nya fågelobservationer och mäktiga naturupplevelser. Sjungande ringtrast, vackra blåhakar i fjällbjörkstopparna, fjällabbar som svävar förbi längs Stekenjokkvägen och dubbelbeckasinernas unika spel. Det var några av resans upplevelser som blev ett minne för livet.

I min skådarmatsäck finns alltid: Finsk rågbrödsmacka, ägg, banan och gärna mammas kanelbullar.

Vad gör du när du inte ringmärker/skådar fågel?: Sommartid tillbringar jag gärna tid vid stugan i Jakobstad där fiske- och båtturer i skärgården, bärplockning och trädgårdssysslor är aktiviteter som jag laddar batterierna med. Vintertidär står längdskidåkning och bastubad mig varmt om hjärtat.

VOF:s Kommittéer och Projekt

Rapportkommitté landskapet Västerbotten
Micael Jonsson
Tvistevägen 26
907 36 Umeå
070-6432267

Rapportkommitté Södra Lappland
Håkan Rune
Höjdvägen 7G
923 31 Storuman
070-2886678

Stora Fjäderägg Fågelstation
Niklas Lindberg Alseryd
nlindbergalseryd@gmail.com
Orgelstråket 12
903 53 Umeå

Umedeltats Fältstation
Anna Sundelin
Gnejsvägen 1
907 40 Umeå
073-8487556

Projekt Kungsörn och Pilgrimsfalk
Per-Olof Nilsson
Sandbackavägen 28C
90346 Umeå
070-4947230

Projekt Havsörn och Örnutfodring
Jan-Erik Wallin
Sågställarvägen 2A
907 42 Umeå

Projekt Berguv Nord
Ulf Sperens
Svedjebacken 2
904 31 Umeå

Projekt Sädgås och Trana Västerbotten
Ulf Skyllberg
Brännavägen 38
907 88 Täfteå
090-51530

Aktuell information

VOF:s hemsida
Senaste nytt och information om föreningens verksamhet på http://vofnet.norrlandsnatur.se/

Artportalen - Rapportsystemet för fåglar
Rapportera dina senaste observationer och ta del av andras fynd, både lokalt, regionalt och nationellt på http://artportalen.se/TodaysSightings/Observerad/Alla/Alla%20arter/V%C3%A4sterbotten/Alla%20lokaler/Idag/Ingen/Status

Fåglar i Norra Kvarken
Rapportera och se färska summeringar av sträckande och rastande fåglar på http://fagel.slu.se/

Upphittade ringar
Skickas till Ringmärkningscentralen Naturhistoriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm. Ange när, hur och var ringen hittades. Även via internetformulär på Naturhistoriska riksmuseets hemsida http://www.nrm.se/

Facebookgrupper
"Fåglar i Västerbotten" - för diskussioner och allmän info om fåglar och fågelskådning i Västerbotten.
"Fågelskådning i Umeå" - fåglar och fågelskådning med fokus på Umeå.
"Stora Fjäderäggs Fågelstation" - Stora Fjäderäggs egna facebooksida där du kan ta del av aktuell verksamhet.

Lokalföreningar / Lokala kontaktpersoner

Umeå Fågelförening: Marcus Östman, Kragvägen 10, 904 41 Röbäck, 073-6128001
Skellefteå Fågelförening: Urban Lundström, Bolagsbacken 6, 896 93 Gideå, 073-0867667
Lycksele: Per Hansson, Brännbergsvägen 1A, 921 36 Lycksele, 0950-10804
Vindeln: Henrik Sporrong, Tåvägen 5, 922 00 Vindeln, 0933-61414
Vännäs: Christer Laggar, Strand 214, 911 93 Vännäs, 070-6517398
Malå: Leif Bildström, Smultronstigen 33, 930 70 Malå, 0953-21477
Nordmaling: Jean-Michel Roberge, Håknäsbäcken 3, 914 96 Håknäs, 073-0637997
Norsjö: Vakant (Är Du intresserad av att bli kontaktperson här? Kontakta oss!)
Robertsfors: Mats Walheim, Rislandet 38, 915 91 Robertsfors, 0934-40065
Sorsele: Bernt-Erik Nordenström, PI 673, 920 70 Sorsele, 0952-10490
Storuman: Håkan Rune, Höjdvägen 7G, 92331 Storuman, 0951-12294
Vilhelmina: Inga Olofsson, Nedre Malgonäs 3149, 912 92 Vilhelmina, 0940-20157
Åsele: Sture Gustafsson, Strandgatan 55E, 910 60 Åsele, 0941-66518
Dorotea: Per-Anders Persson, Hökberget, 910 70 Dorotea, 0942-10580

